

DIŞ TİCARETİN BÖLGESEL KALKINMA ÜZERİNE ETKİLERİ: ORTA ANADOLU BÖLGESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA®Rabia EFEÖĐLU¹¹**Özet**

Bir ülkenin başka ülkelerden mal satın alması veya başka ülkelere mal satması olarak ifade edilen dış ticaret ülke ekonomilerinin gelişiminde büyük rol oynamaktadır. 24 Ocak 1980 kararları ile Türkiye ekonomisinin en temel yapı taşlarından birisi olan dış ticaretin ekonomi içindeki payı giderek artmıştır. Yedi farklı coğrafi bölgeye sahip olan Türkiye bu coğrafi konumu nedeniyle dış ticaret açısından önemli bir avantaj elde etmekte ve her bölge dış ticaret ile kalkınma açısından farklılık göstermektedir. Bu çalışmada Orta Anadolu Bölgesinin dış ticaret yapısı ele alınarak bölgesel kalkınma üzerindeki etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bölgede şeker, dokuma, çimento, silah, petrol rafinerisi, makine kimya endüstrisi, halıcılık ve et kombinası gibi sanayi tesisleri ile demir, çinko, civa, mermer ve bor gibi yeraltı zenginlikleri sayesinde dış ticaret önemli bir konuma gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Orta Anadolu Bölgesi, Dış Ticaret, Bölgesel Kalkınma**Jel Kodu:** R11

® Bu çalışma III. Uluslararası Kafkasya Orta Asya Dış Ticaret ve Lojistik Kongresi'nde özet bildiri olarak sunulmuştur. 19-21 Ekim 2017, Kastamonu, Turkey.

¹¹ Araştırma Görevlisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası Ticaret ve Lojistik Yönetimi Bölümü, rabia.efeoglu@ohu.edu.tr

THE EFFECTS OF FOREIGN TRADE ON REGIONAL DEVELOPMENT: A RESEARCH ON CENTRAL ANATOLIA REGION

Abstract

Foreign trade, which is expressed as the purchase of goods from another country or the sale of goods to other countries, plays a major role in the development of the country's economy. With the decisions of January 24, 1980, the share of foreign trade, which is one of the most fundamental building blocks of Turkish economy, increased gradually. Having seven different geographical regions, Turkey enjoys a significant advantage in terms of foreign trade due to its geographical location, and each region differs in terms of foreign trade and development. In this study, the foreign trade structure of the Central Anatolian Region was considered and its effect on the regional development was tried to be revealed. Foreign trade has become important due to industrial facilities such as sugar, woven, cement, arms, oil refinery, machinery chemical industry, carpet and meat combination and underground wealth such as iron, zinc, mercury, marble and boron.

Keywords: Central Anatolia Region, Foreign Trade, Regional Development

Jel Code: R11

1.GİRİŞ

Önemli ekonomik faaliyetlerin başında gelen dış ticaret, bir ülkenin diğer ülkelere mal satması ve diğer ülkelerden mal satın alması olarak ifade edilir. Dış ticaret ülke ekonomilerinin kalkınmalarında önemli bir yere sahiptir. Bundan dolayı ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerinin de bir göstergesi olabilmektedir.

Günümüzde dış ticaretin önemi giderek artmakta bu da küreselleşmenin hızla artmasını beraberinde getirerek rekabetin uluslararası bir ortama yayılmasını sağlamaktadır. Ülkelerin ekonomik kalkınmalarının sağlanması için küreselleşme sonucu artan bu rekabet koşullarına da uyum sağlamak gerekmektedir. Bir ülkenin kalkınması coğrafi, demografik, ekonomik ve sosyal yapısının yanında dış ticaret yapısına da bağlıdır. Bu nedenle de ülkeler ve bölgelerin kalkınmaları açısından dış ticaret önem arz etmektedir.

Türkiye’de 24 Ocak 1980 kararları ile yeni bir döneme girilmiş, ihracata dayalı bir kalkınma politikası benimsenmiştir. Bu kararlar ile Türkiye ekonomisinin en temel yapı taşlarından birisi olan dış ticaretin ekonomi içindeki payı giderek artmış, bu kararlar ile Türkiye içe dönük ekonomi politikaları yerine dışa dönük ekonomik politikalar uygulamaya başlamıştır.

Türkiye’de İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması çalışması ile bölgeler Düzey 1, Düzey 2 ve Düzey 3 bölgeleri olarak belirlenmiştir. Düzey 1’e göre 12, Düzey 2’ye göre 26 ve Düzey 3’e göre 81 bölge oluşturulmuştur. Oluşturulan her bölge dış ticaret ve kalkınma açısından farklılık göstermektedir.

Çalışmada Düzey 1’ e göre ülkemizde önemli bir coğrafi konuma sahip olan Orta Anadolu Bölgesi dış ticaretinin bölgesel kalkınma üzerindeki etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. TÜİK’in İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması kullanılarak Düzey 2’de yer alan TR71 (Kırıkkale Alt Bölgesi) ve TR72 (Kayseri Alt Bölgesi) bölgelerindeki iller üzerinde çalışma gerçekleştirilmiştir. Öncelikle bölgenin coğrafi, demografik ve ekonomik yapısı ele alınmış, daha sonra da bölge ekonomisinde önemli yer tutan dış ticaret yapısı üzerinde durularak elde edilen bulgular sonuç kısmında sunulmuştur.

II. LİTERATÜR TARAMASI

Türkiye’de bir bölgenin ekonomik kalkınmasında dış ticaretin özellikle de ihracatın önemli olduğunu vurgulayan birçok teorik ve ampirik çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda ele alınan konular benzer özellikler taşımalarına rağmen araştırma yöntemleri bakımından farklılık göstermektedir.

Taşkın, Yılmaz, Söylemez, Karas (2015) yaptıkları çalışmada Ege Bölgesi’nde 2010-2014 dönemleri arasındaki kalkınma ile ihracat arasındaki ilişkiyi incelemiş, kalkınma ile ihracat arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varmışlardır.

Uygurtürk ve Vargün (2015) tarafından yapılan çalışmada Batı Karadeniz Bölgesinin dış ticaret ve lojistik açısından durumu ele alınarak bölgesel kalkınmada söz konusu unsurların rolü ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda bölgede demir-çelik fabrikalarının ve tüm ulaşım imkanlarının var olması bölgeyi dış ticaret ve lojistikte önemli bir konuma getirdiği anlaşılmıştır.

Aktaş ve Çatalbaş (2011) tarafından yapılan çalışmada Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde 1996-2010 döneminde kalkınma ile ihracat ilişkisi incelenmiştir. Türkiye’de ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde genel olarak illerin kalkınmışlık düzeyleri yükseldikçe ihracattan aldıkları payın da arttığı sonucuna varılmıştır.

Çatalbaş (2011), “TR 21 Trakya Bölgesinin Türkiye’nin Dış Ticaretindeki Yeri ve Gelişme Potansiyeli” adlı çalışmasında Trakya’daki illerin 1996-2011 döneminde özellikle ihracat performanslarını ele alarak bölgenin sosyo-

ekonomik gelişmişlik düzeyi ve bölge sanayi yapısı ile ihracat performansı arasındaki ilişkiyi, bölgenin dış ticaretinde öne çıkan sektörler ve bunların Türkiye'nin dış ticaretindeki yeri, bölgenin dış ticaretindeki olası gelişmelerini değerlendirmiştir.

Ersungur ve Yalman (2009) tarafından yapılan çalışmada bölgesel kalkınma üzerinde ihracat teşviklerinin etkileri incelenmiş ve Sivas'ta ihracat yapan işletmelerin çoğunun ihracat teşviklerinden çeşitli biçimlerde faydalandıkları, teşviklerin yeterli düzeyde olduğu, ihracat işlemlerinde en çok yoğun bürokrasiden olumsuz etkilendikleri tespit edilmiştir.

Love ve Chandra (2004), Hindistan'da reel ihracat ile reel gelir arasında çift yönlü bir nedenselliğin olduğunu ve Pakistan'da ihracat tarafından yönlendirilen bir büyüme olduğunu bulmuşlardır.

Konya (2004), OECD ülkelerinde ihracat ve büyüme ilişkisini incelemiş; Hollanda ve Lüksemburg ülkelerinde herhangi bir ilişki bulamamış, ancak Kanada, Japonya ve Kore'de büyümeden ihracata, İzlanda'da ihracattan büyümeye, İsveç ve İngiltere'de ise çift yönlü nedensellik ilişkisi bulmuştur.

Abdulnasser ve Manuchehr (2000) tarafından yapılan çalışmada Yunanistan, İrlanda, Meksika, Portekiz ve Türkiye için ihracat odaklı büyüme hipotezi araştırılmış; Yunanistan ile Türkiye için ihracat ve üretim arasında nedensellik bağlantısının olmadığı, İrlanda ve Meksika için ihracat büyümesinden ekonomik büyümeye doğru, Portekiz'de ise ekonomik büyümenden ihracat büyümesine doğru tek yönlü nedenselliğin olduğu bulunmuştur.

Özer ve Erdoğan (2006) çalışmalarında Türkiye'de reel ekonomik büyüme, ithalat ve ihracat arasındaki nedensellik ilişkisini incelemiş Türkiye'de ihracattan ekonomik büyüme ve ithalata, ithalattan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik olduğunu bulmuşlardır.

Orta Anadolu Bölgesinin Coğrafi, Demografik ve Ekonomik Yapısı

Orta Anadolu Bölgesi Düzey 1'e göre oluşturulan 12 bölgeden biridir. Bölge Düzey 2'ye göre iki alt bölgeye ayrılır. Bunlar Kırıkkale Alt Bölgesi ve Kayseri Alt Bölgesidir. Düzey 3'e göre ise Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir (TR71); Kayseri, Sivas, Yozgat (TR72) illerinden oluşmaktadır.

Orta Anadolu Bölgesi coğrafi konum olarak Türkiye'nin ortasında ve bölgeler arası geçiş yolları üzerinde, büyük şehirlere yakın bir konumda bulunmakta, bu da ulaşım ve pazarlamada bölgeye önemli bir avantaj

sağlamaktadır. Bölgenin çevresi yüksek dağlarla çevrili olup karasal iklimin hakim olduğu, yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlı geçen bir yapıya sahiptir.

Ekonomik ve sosyal açıdan gelişmiş illerin ve bölgelerin arasında kalan Orta Anadolu Bölgesi 91.573 km² yüzölçümüne sahiptir. Bölge nüfusu 2016 ADNS'ne göre 3.948.240'dır.

Tablo 1. Orta Anadolu Bölgesinin Nüfusa İlişkin Bazı Göstergeleri (2016)

Düzy 1,2 ve3'e Göre Bölgeler	Toplam Nüfus	Net Göç	Göç Hızı
Orta Anadolu	3.948.240	-371	6,89
Kırıkkale Alt Bölgesi	1.546.995	7088	21,99
Kırıkkale	351.684	1476	5,32
Aksaray	396.673	2940	7,44
Niğde	351.468	1234	3,52
Nevşehir	290.895	612	2,11
Kırşehir	229.975	826	3,6
Kayseri Alt Bölgesi	2.401.245	-7459	-15,1
Kayseri	1.358.980	33	0,02
Sivas	621.224	-3403	-5,46
Yozgat	421.041	-4089	-9,66
Türkiye	79.814.871	0,0	0,0

Kaynak: TÜİK,

Orta Anadolu Bölgesi içinde nüfusun en fazla olduğu il Kayseri alt bölgesinde yer alan Kayseri, en az olduğu il ise Kırıkkale alt bölgesinde yer alan Kırşehir'dir. Bölgenin en kalabalık illeri Kayseri Alt bölgesindeki illerdir. Bu iller içerisinde ise Kayseri en kalabalıktır.

Bölgede hububat, bakliyat, yağlı tohumlar vs. tarımsal üretimin yanı sıra çelik, çimento, cam, seramik ve toprak ürünleri, demir ve demir dışı metaller, deri, halı, hazır giyim ve konfeksiyon, hububat, bakliyat, yağlı tohumlar, kimyevi maddeler, madencilik, makine, meyve sebze, mobilya, kağıt ve orman ürünleri, otomotiv endüstrisi, savunma ve havacılık sanayii, su ürünleri ve hayvansal mamuller, tekstil ve hammaddeleri gibi çeşitli sanayi sektörleri ile petrol rafinerisi, silah fabrikası, demir-çelik endüstrisi bulunmaktadır.

Orta Anadolu Bölgesinin Dış Ticareti

Geniş anlamda dış ticaret, bağımsız ülkeler arasında gerçekleştirilen mal, hizmet ve ticaretini ifade ederken, dar anlamda ise ithalat ve ihracat faaliyeti olarak tanımlanabilir (Gültekin, 2011: 31). Ülkeler arasında yapılan dış ticaretin

en temel nedeni, ülkelerin mal ve hizmet üretimi yönünden yetersiz bir durumda olmasıdır. Bu eksikliğin yanı sıra üretim tekniklerinin bilinmemesi ve bu teknikleri uygulayacak kapasitede insan gücünün bulunmaması da ülkeler arasındaki dış ticaretin gelişmesinde etkili olmaktadır (Hepaktan ve Çınar, 2011: 118). Dış ticaretin gelişmesi ve buna bağlı olarak hacminin yüksek olması ülkelerde döviz girdileri, yatırımlar ve istihdamın artmasına önemli katkılarda bulunur. (Çatal, 2007: 340).

Dış ticaret illerin ve bölgelerin küresel ekonomiyle bütünleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak iller ve bölgeler farklı ekonomik donanımlara sahip olduklarından bu bütünleşme farklı düzeylerde gerçekleşmektedir (Dağdemir, 2013: 19). Bu anlamda dış ticaret Türkiye ekonomisinin de temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır (Uygurtürk ve Vargün, 2015: 194). Türkiye’de 24 Ocak 1980 kararları ile ihracata dönük politikalar benimsenerek ekonomik yapı içe dönük ve gümrük vergileriyle korunan bir yapıdan dışa dönük bir yapıya dönüşmüştür (Adıgüzel, 2013: 7).

2017 yılı itibariyle Türkiye’nin toplam ithalatı 108.323.531 (Bin USD), toplam ihracatı 77.452.592 (Bin USD)’dir. Orta Anadolu Bölgesinin ithalatı 1.111.002 Bin USD, ihracatı 1.053.924 Bin USD; Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir illerinin toplam ithalatı 193.652 Bin USD, toplam ihracatı 217.487 Bin USD; Kayseri, Sivas, Yozgat illerinin toplam ithalatı 917.350 Bin USD, toplam ihracatı 836437 Bin USD’dir. 2013-2017 yılları arasında en düşük değer alan yıl 2017 olmuştur.

İthalat ve ihracat rakamlarını veren Tablo 2 incelendiğinde Kırıkkale Alt Bölgesinde yer alan illerden Kırıkkale’nin hem ithalat hem de ihracatında dalgalanma görülmektedir. İthalat ve ihracatın en düşük olduğu yıl 2017 yılıdır. 2013 yılında her iki gösterge de yüksek bir değere sahipken daha sonraki yıllarda ithalat azalırken 2017 yılı hariç ihracat artış eğiliminde olmuştur. Aksaray ilinde ithalat 2014 ve 2015 yıllarına kadar artarken 2016’dan sonra azalmış; ihracat ise 2017 yılı hariç genel olarak artış göstermiştir. Niğde ve Nevşehir illerinin de ithalat ve ihracatı dalgalı bir seyir izlemektedir. Alt bölgenin en fazla ihracat ve ithalat yapan ili Kırşehir’dir. İlin ithalatı 2013’e göre 2014’de artmış ancak 2015’den sonra tekrar düşmüştür. Aynı şekilde ihracatı da 2015 yılından itibaren azalma göstermiştir. Kayseri Alt Bölgesinde yer alan illerden en fazla ihracat ve ithalat yapan il Kayseri’dir. Ancak dalgalı bir seyir izlemektedir. Sivas’ta ithalat 2014 ve 2017 yıllarında azalma gösterse de diğer yıllarda artış göstermiştir. Yozgat’ta da ithalat 2017’e kadar devamlı artmış,

ihracat ise 2016 yılı dışında sürekli azalış göstermiştir.

Tablo 2. Orta Anadolu Bölgesinde Yer Alan Düzey 2 ve Düzey 3 Bölgelerinin 2013-2017 Dönemi İthalat ve İhracat Rakamları (Bin USD)

	YILLAR									
	2013		2014		2015		2016		2017	
	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat
Kırıkkale Alt Bölgesi	327622	396609	350656	428506	340442	355551	357059	376636	193652	217487
Kırıkkale	16505	14956	13947	17292	13451	16625	17447	19913	4430	8810
Aksaray	47051	74174	50161	85428	62774	78717	50654	79857	19960	54361
Niğde	34206	69198	40683	66255	27237	54593	37008	58810	21531	33145
Nevşehir	34810	49046	35055	45718	44500	35919	40474	50061	12135	26732
Kırşehir	195050	209235	210719	213813	192480	169697	211476	167995	135596	94439
Kayseri Alt Bölgesi	1822500	1867645	1783404	1993598	1546675	1676732	1561915	1628771	917350	836437
Kayseri	1695272	1765892	1715116	1884807	1471654	1583302	1459759	1527163	879657	782597
Sivas	117673	75820	53542	91493	60369	77933	69673	80161	24990	46361
Yozgat	9555	25933	14746	17298	14652	15497	32483	21447	12703	7479
Orta Anadolu Toplam	2150122	2284253	2133968	2422104	1887117	2032283	1918974	2005407	1111002	1053924
Türkiye	251661250	151802637	242177117	157610158	207234359	143838871	198618235	142529584	108323531	77452592

Kaynak: Tük

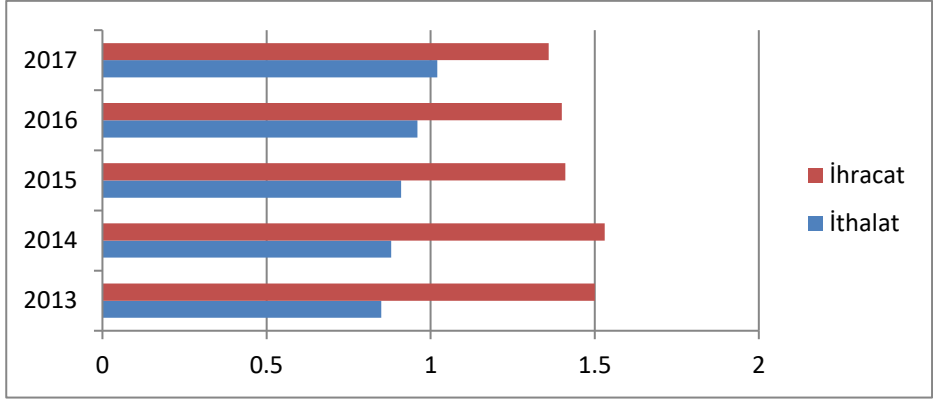
Kısaca Kırıkkale Alt Bölgesinde yıllar itibariyle en fazla ithalat ve ihracatın olduğu yıllar sırasıyla 2016 ve 2014, Kayseri Alt Bölgesinde ise 2013 ve 2014 yıllarıdır. Nitekim Kırıkkale Alt Bölgesinde 2016 yılında toplam ithalat 357059 Bin USD, 2014 yılında ihracat 428506 Bin USD'dir. Kayseri Alt Bölgesinde ise 2013 yılında ithalat 1822500 Bin USD, 2014 yılında ihracat 1993598 Bin USD'dir.

Tablo 3. Orta Anadolu Bölgesinde Yer Alan Düzey 2 ve Düzey 3 Bölgelerinin 2013-2017 Dönemi Bölge İthalat ve İhracatı İçindeki Payı (Bin USD)

	YILLAR									
	2013		2014		2015		2016		2017	
	ithalat	İhracat	ithalat	İhracat	ithalat	İhracat	ithalat	İhracat	ithalat	İhracat
Kırıkkale Alt Bölgesi	15,21	18,2	16,41	17,66	18,01	17,47	18,60	18,78	17,43	20,63
Kırıkkale	0,76	0,65	0,65	0,71	0,71	0,81	0,90	0,99	0,39	0,83
Aksaray	2,18	3,24	2,35	3,52	3,32	3,87	2,63	3,98	1,79	5,15
Niğde	1,59	3,02	1,90	2,73	1,44	2,68	1,92	2,93	1,93	3,14
Nevşehir	1,61	2,14	1,64	1,88	2,35	1,76	2,10	2,49	1,09	2,53
Kırşehir	9,07	9,15	9,87	8,82	10,19	8,35	11,02	8,37	12,20	8,96
Kayseri Alt Bölgesi	84,75	81,74	83,56	82,29	81,94	82,49	81,39	81,21	82,56	79,36
Kayseri	78,84	77,30	80,37	77,81	77,98	77,90	76,06	76,15	79,17	74,25
Sivas	5,47	3,31	2,50	3,77	3,19	3,83	3,63	3,99	2,24	4,39
Yozgat	0,44	1,13	0,69	0,71	0,77	0,76	1,69	1,06	1,14	0,70

Kaynak: Tablo 2'deki veriler kullanılarak yazarca oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde Kırıkkale Alt Bölgesi itibariyle bölge ithalat ve ihracatı içindeki en fazla paya sahip olan Kırşehir, en az paya sahip olan ise Kırıkkale'dir. Kırşehir ilinin bölge ithalatı içindeki en fazla paya sahip olduğu yıl %12,20 pay ile 2017 yılıdır. İhracatta ise %9,15 ile 2013 yılıdır. En az paya sahip olan Kırıkkale ilinin ise bölge ithalatı içindeki en fazla paya sahip olduğu yıl %0,90 pay ile 2016 yılıdır. İhracatta da %0,99 ile yine 2016 yılıdır. Kayseri Alt Bölgesinde ise en fazla payı Kayseri alırken en az payı Yozgat almaktadır. Kayseri ilinin bölge ithalatı içindeki en fazla paya sahip olduğu yıl % 80,37 pay ile 2014 yılıdır. İhracatta ise %77,90 ile 2015 yılıdır. Yozgat ilinin bölge ithalatı içindeki en fazla paya sahip olduğu yıl % 1,69 pay ile 2016 yılıdır. İhracatta ise

%1,13 ile 2013 yılıdır.

Grafik 1. Orta Anadolu Bölgesi (Düzey 1) İhracatı ve İthalatının Türkiye İhracatı ve İthalatı İçindeki Payı (%)

Kaynak: Tablo 2'deki veriler kullanılarak yazarca oluşturulmuştur

Grafikte Orta Anadolu Bölgesinin toplam ithalat ve ihracat içindeki payının 2013-2017 dönemindeki gelişimi yer almaktadır. Orta Anadolu Bölgesinin gerçekleştirdiği ihracatın Türkiye ihracatına katkısı sınırlı olsa da bölge genelinde ihracatın ithalattan fazla olduğu gözlemlenmektedir. 2013 yılından itibaren orta Anadolu Bölgesinin toplam ithalat içindeki payı giderek artış gösterirken ihracatta dalgalanma söz konusudur. Ancak buna rağmen bölgenin toplam ihracat içindeki payı daima ithalat içindeki payından yüksek gerçekleşmiştir. Bölge ihracatı ithalatından daha fazla gerçekleşmiş, ihracat 2014 yılında en yüksek seviyesine çıkmış daha sonra düşüş göstermiştir. İthalat ise 2013-2017 yılları arasında daima artmıştır. Bu dönemde en fazla ihracat 2014 en fazla ithalat da 2017 yılında gerçekleşmiştir.

Tablo 4. Orta Anadolu Bölgesinde Yer Alan Düzey 2 ve Düzey 3 Bölgelerinin 2013-2017 Dönemi Dış Ticaret Dengeleri (Bin USD) ve İhracat/İthalat Karşılama Oranları

	YILLAR									
	2013		2014		2015		2016		2017	
	Dış Ticaret Dengesi	İhracat/İthalat Karşılama Oranı	Dış Ticaret Dengesi	İhracat/İthalat Karşılama Oranı	Dış Ticaret Dengesi	İhracat/İthalat Karşılama Oranı	Dış Ticaret Dengesi	İhracat/İthalat Karşılama Oranı	Dış Ticaret Dengesi	İhracat/İthalat Karşılama Oranı
Kırıkkale Alt Bölgesi	88987	6,96	77941	6,86	15109	6,16	19577	6,31	23835	9,12
Kırıkkale	-1549	0,90	3345	1,23	3174	1,23	2466	1,14	4380	1,98
Aksaray	27123	1,57	35267	1,70	15943	1,25	29203	1,57	34401	2,72
Niğde	34992	2,02	25572	1,62	27356	2,00	21802	1,58	11614	1,53
Nevşehir	14236	1,40	10663	1,30	-8581	0,80	9587	1,23	14597	2,20
Kırşehir	14185	1,07	3094	1,01	-22783	0,88	-43481	0,79	-41157	0,69
Kayseri Alt Bölgesi	64720	4,39	210194	3,96	130057	3,41	66856	2,85	-80913	3,3
Kayseri	70620	1,04	169691	1,09	111648	1,07	67404	1,04	-97060	0,87
Sivas	-22278	0,64	37951	1,70	17564	1,29	10488	1,15	21371	1,85
Yozgat	16378	2,71	2552	1,17	845	1,05	-11036	0,66	-5224	0,58

Kaynak: Tablo 2'deki veriler kullanılarak yazarca oluşturulmuştur..

Dış ticaret dengesi, ihracat ile ithalat tutarı arasındaki farkı ifade etmektedir. Eğer ihracat tutarı ithalat tutarından büyük ise “dış ticaret fazlası”, küçük ise “dış ticaret açığı” söz konusudur. (Uygurtürk ve Vargün, 2015: 198). Tabloda Orta Anadolu Bölgesindeki illerin dış ticaret dengeleri ve ihracat/ithalat karşılama oranları verilmektedir. Kırıkkale alt bölgesi itibariyle 2013 yılında Kırıkkale dış ticaret açığı verirken Aksaray, Niğde, Nevşehir ve Kırşehir dış ticaret fazlası vermiş, 2017 yılında ise Kırşehir hariç diğer iller fazla vermiştir. Kayseri Alt bölgesi itibariyle 2013’de Sivas dış ticaret açığı, Kayseri ve Yozgat ise dış ticaret fazlası verirken, 2017’de tersi bir durum yaşanarak Kayseri ve Yozgat dış ticaret açığı, Sivas dış ticaret fazlası vermiştir.

Tablo 5. Orta Anadolu Bölgesinde Yer Alan Düzey 2 ve Düzey 3 Bölgelerinin 2016 ve 2017 Yılları İtibariyle İlk 5 Ürün Tipine Göre İhracat Rakamları (Bin USD)

İller	Ürün Tipi	2016	2017
Kırıkkale	Makine ve Aksamları	1.497,20	1.843,16
	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	1.056,17	553,76
	Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	79,13	714,84
	Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	39,15	639,07
	Demir ve Demir Dışı Metaller	111,10	32,80
Aksaray	Makine ve Aksamları	17.381,46	24.064,02
	Çelik	10.537,16	15.351,66
	Otomotiv Endüstrisi	5.168,13	3.005,23
	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	1.695,24	3.540,98
	Halı	1.125,11	1.807,58
	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	7.325,65	9.486,74

Niğde	Otomotiv Endüstrisi	5.630,36	7.155,90
	Meyve Sebze Mamulleri	5.088,44	5.302,58
	Yaş Meyve ve Sebze	4.444,82	4.525,17
	Madencilik Ürünleri	1.789,05	2.163,21
Nevşehir	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	2.056,08	5.204,19
	Madencilik Ürünleri	2.677,39	4.869,38
	Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	3.460,56	1.411,02
	Meyve Sebze Mamulleri	1.345,52	3.541,15
	Makine ve Aksamları	1.549,18	2.905,64
Kırşehir	Otomotiv Endüstrisi	74.984,57	80.610,76
	Demir ve Demir Dışı Metaller	2.980,35	5.819,98
	Meyve Sebze Mamulleri	3.491,68	3.411,88
	Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	1.955,63	879,79
	Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	1.953,53	594,39
Kayseri	Mobilya,Kağıt ve Orman Ürünleri	149.061,64	158.929,84
	Tekstil ve Hammaddeleri	147.374,24	135.330,38
	Demir ve Demir Dışı Metaller	111.375,28	121.111,64
	Elektrik Elektronik ve Hizmet	106.471,15	95.405,72

	Çelik	69.167,24	81.573,81
Sivas	Madencilik Ürünleri	13.191,80	15.803,00
	Makine ve Aksamları	9.831,25	10.736,17
	Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	2.855,26	3.791,97
	Demir ve Demir Dışı Metaller	1.565,74	1.121,85
	Mobilya,Kağıt ve Orman Ürünleri	1.328,24	985,01
Yozgat	Hazırgiyim ve Konfeksiyon	4.606,37	798,65
	Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	2.624,48	1.858,97
	Savunma ve Havacılık Sanayii	1.462,25	0,00
	Mobilya,Kağıt ve Orman Ürünleri	310,80	970,99
	Meyve Sebze Mamulleri	314,50	616,09

Kaynak: *TİM. (2017)*

Tablodaki bilgilere göre Kırıkkale ve Aksaray illerinin ihracatında makine ve aksamları, Niğde ve Nevşehir illerinin ihracatında kimyevi maddeler ve mamulleri, Kırşehir ilinin ihracatında otomotiv endüstrisi, Kayseri ilinin ihracatında mobilya, kağıt ve orman ürünleri, Sivas ilinin ihracatında madencilik ürünleri, Yozgat ilinin ihracatında hazır giyim ve konfeksiyon ilk sırada yer almaktadır. Veriler bu sektörlerdeki ürünlerin bölge ihracatında çok büyük bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 6. Orta Anadolu Bölgesinde Yer Alan Düzey 2 ve Düzey 3 Bölgelerinin 2011-2015 Dönemindeki İhracatçı ve İthalatçı Firma Sayıları

YILLAR	İhracatçı Firma Sayısı				İthalatçı Firma Sayısı			
	2013	2014	2015	2016	2013	2014	2015	2016
Kırıkkale Alt Bölgesi	228	240	252	252	281	226	310	365
Kırıkkale	13	18	15	15	24	29	38	34
Aksaray	67	89	86	79	60	57	70	81
Niğde	48	41	53	58	57	43	46	65
Nevşehir	82	70	73	77	70	63	97	83
Kırşehir	18	22	25	23	40	34	59	102
Kayseri Alt Bölgesi	989	1140	1147	1217	738	765	829	859
Kayseri	911	1032	1047	1129	645	659	720	742
Sivas	56	72	72	66	60	72	72	79
Yozgat	22	36	28	22	33	34	37	38

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Tablodaki verilerden Orta Anadolu Bölgesinde yer alan alt bölgelerden Kırıkkale Alt Bölgesinde ithalatçı firma sayısı ihracatçı firma sayısından fazla iken, Kayseri Alt Bölgesinde ihracatçı firma sayısı ithalatçı firma sayısından daha fazladır. Kırıkkale Alt Bölgesinde Kırıkkale ve Aksaray illerinde 2014 yılı dışında ihracatçı firma sayısı azalmış, Niğde ve Nevşehir’de azalma gösterse de 2016’da tekrar artmış, Kırşehir’de ise 2016 yılında azalmıştır. Kırıkkale alt bölgesinde Kayseri alt bölgesinde ise Kayseri’de devamlı artmış, Sivas ve Yozgat’ta 2014’ten itibaren azalma olmuştur. İthalatçı firma sayısı açısından ise Kırıkkale alt bölgesinde Aksaray ilinde 2017 yılında 2013 yılına göre genel anlamda bir artma olurken en büyük artış 2016’da Kırşehir’de yaşanmıştır. Kayseri alt bölgesinde ise sürekli bir artış olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 7. Kırıkkale Alt Bölgesi ve Kayseri Alt Bölgesi İhracatında İlk 5 Ülke (BİN \$)

KIRIKKALE	Kırıkkale Alt Bölgesi		
	Sıra	Ülke	2017
	1	TÜRKMENİSTAN	1.471,08
	2	IRAK	322,79
	3	FAS	303,50
	4	İRAN (İSLAM CUM.)	195,92
	5	POLONYA	178,02
	1	İRAN (İSLAM CUM.)	8.657,05
	2	KAZAKİSTAN	4.566,18

AKSARAY	3	HINDISTAN	3.029,68
	4	İTALYA	2.057,38
	5	RUSYA FEDERASYONU	2.054,73
NIĞDE	1	BİRLEŞİK DEVLETLER	6.109,75
	2	RUSYA FEDERASYONU	4.278,79
	3	IRAK	3.256,18
	4	ALMANYA	3.252,64
	5	CEZAYİR	2.489,46
NEVŞEHİR	1	IRAK	4.940,16
	2	MISIR	2.849,98
	3	HOLLANDA	2.031,93
	4	PAKİSTAN	1.827,75
	5	GÜRCİSTAN	1.642,83
KIRŞEHİR	1	ALMANYA	7.485,68
	2	MISIR	6.814,36
	3	İTALYA	5.666,78
	4	IRAK	5.307,62
	5	ROMANYA	4.751,79
Kayseri Alt Bölgesi			
KAYSERİ	1	IRAK	107.556,87
	2	ALMANYA	45.275,58
	3	BİRLEŞİK DEVLETLER	37.613,08
	4	İTALYA	31.357,15
	5	SUUDİ ARABİSTAN	26.506,36
SİVAS	1	ÇİN HALK CUMHURİYETİ	6.859,15
	2	BİRLEŞİK DEVLETLER	5.286,28
	3	ALMANYA	3.030,08
	4	SUUDİ ARABİSTAN	2.503,13
	5	SURİYE	2.382,89
YOZGAT	1	IRAK	2.417,41
	2	KKTC	533,89
	3	İTALYA	194,42
	4	ARNAVUTLUK	183,45
	5	ALMANYA	160,59

Kaynak: Tük

Kırıkkale alt bölgesinde ülkeler bazında ihracat incelendiğinde Kırıkkale ilinin ihracatında ilk sırayı Türkmenistan, Aksaray ilinin ihracatında İran, Niğde ilinin ihracatında Birleşik Devletler, Nevşehir ilinin ihracatında Irak, Kırşehir

ilin in ihracatında Almanya almaktadır. Kayseri alt bölgesinde ülkeler bazında ihracat incelendiğinde ise Kayseri ve Yozgat illerinin ihracatında ilk sırayı Irak, Sivas'ta Çin Halk Cumhuriyeti almaktadır.

III. SONUÇ

Dış ticaretin ülke ekonomileri içindeki önemi gittikçe artmaktadır. Dış ticaret ile ülkeler birbirleriyle daha fazla ticari faaliyette bulunabilmektedir. Her geçen yıl daha da artış gösteren bu dış ticaret faaliyetleri Türkiye ekonomisi açısından da büyük önem arz etmektedir. Ülkenin özellikle ihracat alanında yol alması kuşkusuz ekonomik büyüme ve kalkınma üzerine olumlu katkıda bulunacaktır. Farklı bölgelere sahip olan ülkenin ekonomik potansiyelleri de farklılık göstereceğinden bölgesel kalkınma anlamında da dış ticaretin kalkınma üzerine etkisi aynı olmayacaktır.

Türkiye'de İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasına göre bölgeler Düzey 1, Düzey 2 ve Düzey 3 olarak ayrılmaktadır. Düzey 3 bölgesi illerden oluşmakta olup 81 adettir. Düzey-2 bölgesi illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 26 adettir. Düzey 1 bölgesi ise Düzey 2 bölgesinin gruplandırılması sonucu oluşmuştur ve 12 adettir.

Bu çalışmada Türkiye'nin Düzey 1 bazında 12 bölgesinden biri olan Orta Anadolu Bölgesi dış ticaretinin bölgesel kalkınma üzerine etkisi ele alınmaya çalışılmıştır. Çelik, çimento, cam, seramik ve toprak ürünleri, demir ve demir dışı metaller, deri, halı, hazır giyim ve konfeksiyon, hububat, bakliyat, yağlı tohumlar, kimyevi maddeler, madencilik, makine, meyve sebze, mobilya, kağıt ve orman ürünleri, otomotiv endüstrisi, savunma ve havacılık sanayii, su ürünleri ve hayvansal mamuller, tekstil ve hammaddeleri gibi çeşitli sanayi sektörleri ile petrol rafinerisi, silah fabrikası, demir-çelik endüstrisi gibi sektörlerin ön planda olduğu bölgede dış ticaret faaliyetleri önemli bir yer tutmaktadır.

Bölgede yer alan illerin ithalat ve ihracat rakamları incelendiğinde Kırıkkale Alt Bölgesinde Kırşehir, Kayseri Alt Bölgesinde ise Kayseri ilinin öne çıktığı görülmektedir. Her iki ilin de dış ticaret dengesinin 2013-2017 döneminde pozitif olması daha çok ihracat ağırlıklı bir dış ticarete sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca 2013-2017 döneminde 2017 yılı Kayseri Alt Bölgesi hariç diğer tüm yıllarda her iki alt bölgede de dış ticaret dengesi pozitif olmakla birlikte bu bölgelerde yer alan illerin bölge dış ticaretinde ağırlıkları oldukça yüksek seviyede bulunmaktadır. Dolayısıyla ülke ekonomisi için büyük önem taşıyan dış ticaret rakamları bakımından Orta Anadolu Bölgesinin ülke ihracatına katkısının oldukça yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Bölgenin ihracat rakamlarının yüksek olmasının temel sebepleri olarak;

gelişmiş iller arasında yer alması, çeşitli sanayi ve endüstri dallarına sahip olmasının yanı sıra zengin yer altı kaynaklarına sahip olması şeklinde belirtilebilir. Ayrıca bölge genelinde dış ticaret rakamlarının yüksek gözükmesinin bir başka önemli sebebi de özellikle Kayseri ilinin karayolu, demiryolu ve hava yolu ulaşım imkanlarıyla önemli bir merkez olarak kabul edilmesi ile Kırıkkale'de Orta Anadolu petrol rafinerisi, silah fabrikası, demir-çelik endüstrisi bulunmasıdır.

Çalışmanın sonucunda dış ticaret ile bölgesel kalkınma arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani bir ülkenin veya bölgenin kalkınmasında dış ticaretin özellikle de ihracatın önemli bir rolü bulunmaktadır. Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre farklı bölgelere ayrılan Türkiye'de, yüksek kalkınmışlık düzeylerindeki illerin ihracat rakamlarının yüksek olması nedeniyle dış ticaret özelinde ihracat ve kalkınma arasında açık bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

Abdulnasser, Hatemi- J. ve Manuchehr, Irandoust (2000), "Time Series Evidence for Balassa' Export-Led Growth Hypotesis", *Journal of International Trade and Development*, 9 (3), 355-365.

Adıgüzel, Muhittin (2013), "Ekonomik Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri", *Akademik Bakış Dergisi*, 35, 1-20.

Aktaş, Munise Tuba ve Çatalbaş, Nazım (2015), "Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Kalkınma Ve İhracat İlişkisi Üzerine Bir İnceleme", *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 31 (2), 61-90.

Çatal, M. Faruk (2007), "Bölgesel Kalkınmada Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ) Rolü", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (2), 333-352.

Çatalbaş, Nazım (2012), "TR 21 Trakya Bölgesinin Türkiye'nin Dış Ticaretindeki Yeri ve Gelişme Potansiyeli", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (1), 21-42.

Dağdemir, Özcan (2013), "Eskişehir Ekonomisinin Genel Görünümü: Bölgesel Göstergelerle Bir Değerlendirme", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, 1-30.

Ersungur, Ş.Mustafa ve Yalman, İlkey (2009), “Bölgesel Kalkınmada İhracat Teşviklerinin Etkinliği: Sivas İlinde Bir Uygulama”, Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi, 10 (1), 81-98.

Gültekin, Sadettin (2011), “Küreselleşme Çağında Dış Ticarete Rekabet İçin Kümelenme Stratejisi: Türkiye’nin Tarım Kümelenmesi Gerekliliği”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2 (22), 29-40.

Hepaktan, C. Erdem ve Çınar, Serkan (2011), “Türkiye’nin Dış Ticaretinin Bölgesel Profili”, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, XXX (1), 117-140.

Kalkınma Bakanlığı (<http://www.kalkinma.gov.tr>)

Konya, Laszlo (2004), “Unit-Root, Cointegration and Granger Casualty Test Results For Export and Growth in OECD Countries”, International Journal of Applied Econometrics and Quantitative Studies, 1 (2), 57-84.

Love, Jim ve Chandra, Ramesh (2004), “Testing Export-Led Growth in India, Pakistan and Sri Lanka Using a Multivariate Framework”, The Manchester School, 72 (4), 483-496.

Özer, Mustafa ve Erdoğan, Levent (2006), “Türkiye’de İhracat, İthalat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkilerin Zaman Serisi Analizi”, Ekonomik Yaklaşım, 17 (60-61), 93-110.

Taşkın Ercan ve diğerleri (2015), “Ege Bölgesinin Kalkınma Ve İhracat İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, 1. Uluslararası Kafkasya-Orta Asya Dış Ticaret ve Lojistik Kongresi, 1-3 Ekim 2015, Kars.

TİM (<http://www.tim.org.tr>)

TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr>)

Uygurtürk, Hasan ve Vargün Hakan (2015), “Bölgesel Kalkınmada Dış Ticaret ve Lojistiğin Rolü: Batı Karadeniz Bölgesi Üzerine Bir Araştırma”, 1. Uluslararası Kafkasya-Orta Asya Dış Ticaret ve Lojistik Kongresi, 1-3 Ekim 2015, Kars.